

ANDREJA KARTELO-NEKIĆ

ŽELJKO HOLJEVAC
GOSPIĆ U VOJNOJ KRAJINI

Andreja Kartelo-Nekić
Senjska Draga 32
53270 Senj

Ur.: 2002-12-20

Studija *Gospić u Vojnoj krajini* napisana je prema izvornoj arhivskoj građi i literaturi, a nastala je kao prilog za budući *Mjestopis grada Gospića* koji se planira prirediti za tisak do 2005. Autor studije je Željko Holjevac, znanstveni novak, zaposlen u Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar". U sklopu projekta *Hrvati u okolnim zemljama* bavi se gradišćanskim i drugim Hrvatima u Mađarskoj, s težištem na 18. i 19. stoljeću. Radeći na diplomskom radu (*Brinjsko-lički ustanak 1746. godine*) uvidio je da se o Lici u novije vrijeme malo pisalo, a da ima mnoštvo izvorne građe, pa je na nagovor kolega odlučio napisati ovu studiju.

U studiji je autor opisao razdoblje gospićke povijesti od 1689. do 1881., iako je vojnokrajiško razdoblje trajalo od 1712. do 1881., ali prema mišljenju autora za bolje razumijevanje problematike Vojne krajine bitno je i prijelazno razdoblje nakon osmanske vlasti.

Studija je podijeljena na tri dijela: *Uvod*, *Vojnokrajiški Gospić* i *Zaključak*.

U *Uvodu* (str. 13-16) autor nas upoznaje kojim se razdobljem bavi i zašto, objašnjava o kojem se teritoriju radi, odnosno iznosi neke geografske osobitosti Like (nadmorska visina, smještaj, klima) i Gospića (položaj i važnost), ali govori i o teritorijalnim promjenama koje je taj prostor doživljavao kroz povijest. Navodi autore koji su se bavili gospićkim vojnokrajiškim temama i obavještava nas kojom se izvornom građom služio i gdje se ona nalazi.

Dio pod nazivom *Vojnokrajiški Gospić* (str. 17-79) podijeljen je u tri cjeline:

- I. *Od Bečkog rata do preustroja Karlovačkoga generalata: Osiriromašenje Gospića i njegovi novi razvojni počeci (1689.- 1746.)*
- II. *Između preustroja Karlovačkoga generalata i napoleonskih ratova: planska gradnja – perspektive, ograničenja i domašaji jednog usmjeravanog procesa (1746.-1815.)*
- III. *Od završetka napoleonskih ratova do ukinuća Vojne krajine: razvojna stabilizacija, nove tendencije i novi obzori (1815.-1881.)*

U prvoj cjelini autor ukratko opisuje ratna zbivanja vezana za oslobođenje Like i Krbave i zatečeno stanje nakon oslobođenja, opisuje stanje nakon 1712., kada Lika i Krbava dolaze pod vlast Karlovačkog generalata, te njegov preustroj i stvaranje Ličke pukovnije 1746. Holjevac postavlja pitanje Zašto je Gospić izabran za središte Ličke pukovnije kada se zna da je u to vrijeme bio malo, nezapaženo naselje, i pokušava pronaći odgovor u geografskim, povijesno-komunikacijskim i strateško-sigurnosnim čimbenicima.

U drugoj cjelini upoznajemo se s razvojem Gospića i okolice i problemima koji ga prate (prostorno uređenje, vjersko pitanje, školstvo, obrt i trgovina, stjecanje i gubitak komunitetskih povlastica, vojska, prometnice, pošta, zdravstvo, kućarenje), te s razdobljem Napoleonovih osvajanja i francuske uprave nad krajiškim prostorom. Autor navodi da nema puno podataka o francuskoj vladavini u samom Gospiću, nego postoje samo općeniti podatci o gradnji ili popravljaju cesta i provođenju naprednih mjera u raznim područjima ljudske djelatnosti.

Treća cjelina započinje opisom stanja u Gospiću nakon propasti Napoleona, kada je zabilježen nastavak prosperiteta i konsolidacije na ekonomskom i kulturnom polju. Autor detaljno pokušava dočarati život krajišnika (kućne zadruge) i teškoće s kojima se svakodnevno susreću, objašnjava vjerski sastav stanovništva, važnost cesta, obrta, trgovine i rigoroznih mjera kažnjavanja (tjelesno kažnjavanje). O ličkim i gospićkim temama saznajemo i iz citiranih tekstova objavljivanih u *Danici*. Zbivanja 1848./49. osjetila su se i na ovom prostoru, a završila su uvođenjem centralizma, odnosno Bachova apsolutizma. Novo razdoblje obilježili su siromaštvo, agrarna prenapučenost, ograničeni prirodni resursi, opterećivanje krajišnika obvezama i davanjima. Neoapsolutistički modernizacijski impulsi, prema autoru, osjetili su se i u Gospiću (telegrafska veza, škole, zapažene vojne vježbe, zdravstvo), a među vjerskim zajednicama uočavale su se razlike jer je Katolička crkva bila službena državna crkva. Detaljno je opisano i razdoblje neposredno prije ukinuća Vojne krajine i značenje ujedinjenja s maticom

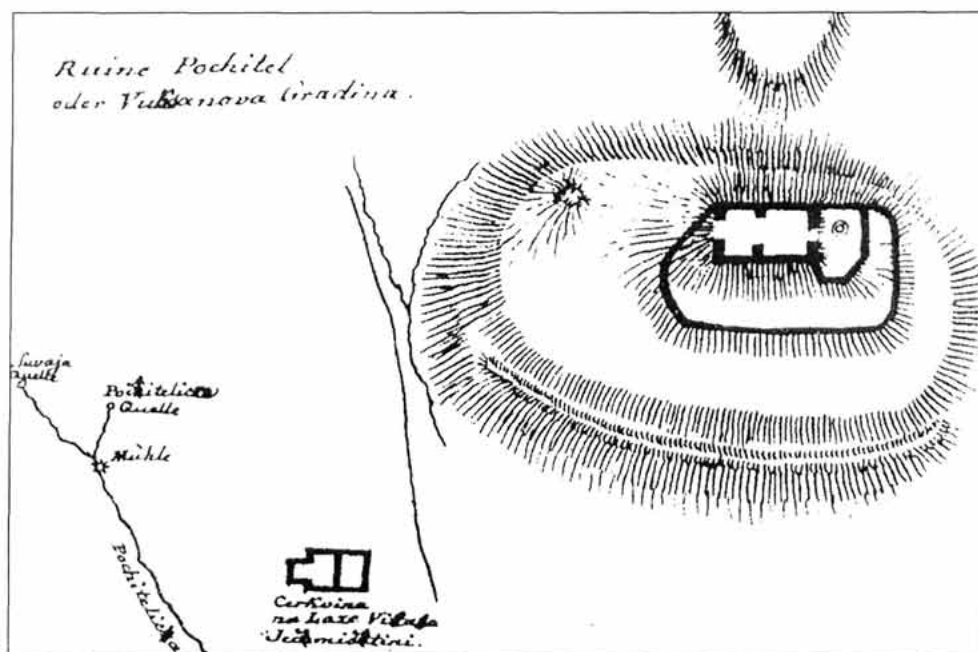
zemljom.

U *Zaključku* (str. 81) Holjevac sažima cjelokupnu studiju i zaključuje da je Gospić u razdoblju od sredine 17. do kraja 19. stoljeća od malog naselja prerastao u urbani nukleus, ali da će regionalno središte u pravom smislu riječi postati tek u 20. stoljeću.

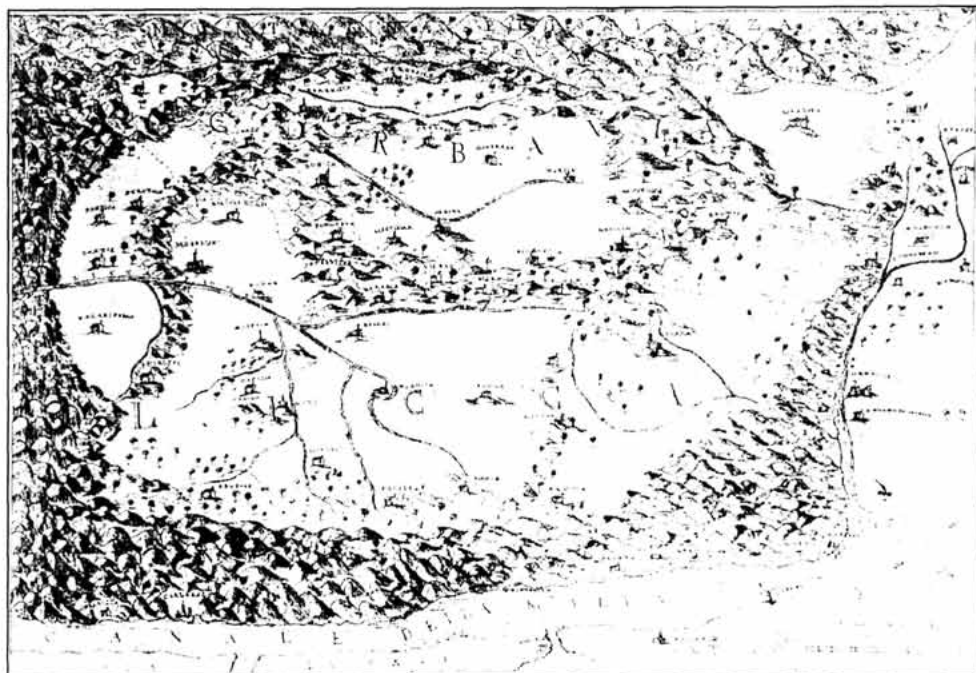
Na kraju se nalazi sažetak na engleskom i njemačkom jeziku, prilozi (popis zapovjednika, upravitelja i kapetana Like i Krbave, te pukovnika Ličke pukovnije), izvori i literatura, kazalo osoba, popis ilustracija i bilješke o autoru.

Tekst je popraćen ilustracijama koje oslikavaju tadašnje stanje u Gospiću (planovi izgradnje grada, naslovnice tadašnjih izdanja ...), a autor ih je preuzeo iz arhiva i literature kojom se služio, kao i izvorne tekstove kojima je popratio studiju.

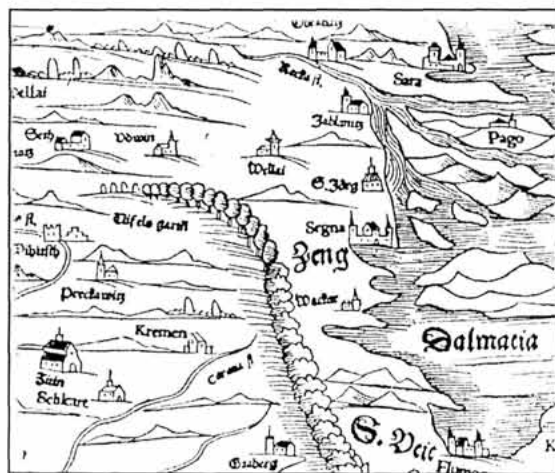
Cijeli pothvat rezultirao je zanimljivim prikazom stanja u Gospiću u razdoblju od 1689. do 1881. i naveo nas da se zamislimo zašto nema više novijih radova iz ličke povijesti.

Sl. 1. I. Kukuljević, skica srednjovjekovne gradine Počitelja južno od Gospića pod Velebitom, Arhiv HAZU u Zagrebu

Sl. 2. Položaj grada Gospića na Ruićevu Zemljovidu Like i Krbave iz 1780., Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Zbirka planova i nacрта, Inv. br. 64.

Sl. 3. Izrez iz Minsterove karte Istre i Hrvatskog primorja te Istre i Krbave, 1545.